

אדוני עשו, עבדך יעקב

מים ראשונים: "אדוני עשו ... עבדך יעקב", בפסוק אחד. האם פעל יעקב נכון כאשר כינה את אחיו אדון ואת עצמו עבד, או שמא שגה? שגיאה מהותית או טקטית? פרשנות רחבה וטעונה מלווה פסוק זה, מהולה במטען כבד של פרשנות תקופתו של הדרשן - עשו הוא אדום הוא רומי, הוא רומא שהתנצרה. כל הדעות בכל גווני הקשת, הכל בבראשית רבה פרשה עה, במדרשים אחרים ובפרשני המקרא..

וַיְצַו אֶתְּם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֵשׂוֹ כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לִבִּי גִרְתִּי וְאַחַר עַד עָתָה: (בראשית לב ה).¹

בראשית רבה פרשה עה סימן ה – איני טוב מזקני יעקב

"כה תאמרון לאדוני לעשו" - רבינו אמר לרבי אפס: כתוב אגרת אחת משמי לאדוננו המלך אנטונינוס. עמד וכתב: "מיהודה הנשיא לאדוננו המלך אנטונינוס". נטלה וקרעה. אמר לו: כתוב "מעבדך יהודה לאדוננו המלך אנטונינוס". אמר לו: רבי, מפני מה אתה מבזה על כבודך?² אמר לו: מה אני טוב מזקני? לא כך אמר [יעקב]: כה תאמרו לאדוני לעשו: כה אמר עבדך יעקב?³

תנחומא (בובר) וישלח סימן ה – אנטונינוס מוחה

אמר ר' פנחס⁴: אנטונינוס היה מכבד את רבינו מה שאין סוף. וכשהיה רבינו משלחני אצלו, והיה כותב לו אגרת וכותב בה: עבדך יהודה שואל בשלומך. והיה רע לאנטונינוס לומר שהוא קורא עצמו עבד. אמר לו: אל תכתוב עוד כדבר הזה. אמר לו רבינו: כך אני כותב לך, שאיני טוב מיעקב אבא, כששלח אצל עשו מה אמר לו: "כה אמר עבדך יעקב".⁵

¹ פשט המקרא הוא ברור. יעקב שולח מלאכים לחלות את פניו של עשו אחיו ומשתמש ב"כתב השליחות" הזו בצירוף המילים "אדוני עשו ... עבדך יעקב", שהוא לשון הכנעה ופיוס. צירוף זה חוזר שוב בפסוקים יט כא להלן: "וְאִמְרַתְּ לְעֵבֶדְךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלִיחָה לְאֲדֹנָי לְעֵשׂוֹ ... וְאִמְרַתְּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אֲחֵרֵינוּ". פחד יעקב מהמפגש הולך ומתעצם שכן השליחים הראשונים חוזרים ומספרים לו: "בְּאֵנּוֹ אֵל אֲחִידְךָ אֶל עֵשׂוֹ וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאָרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עִמּוֹ". שלוש פעמים מוזכר הביטוי "עבדך יעקב" לפני המפגש ופעמים "אדוני עשו". ועשו שמע זאת אפילו יותר - מכל שליח ושליח ששלח יעקב. ראה ספורנו על פסוק כא: "ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו - ציוה שכל אחד מהם יאמר זה היבור". ואח"כ במהלך המפגש הוא חוזר ואומר: "אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ ... לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי". ועוד פעם, בסוף המפגש, לאחר הפיוס, כשהם עומדים להיפרד: "יַעֲבֹר נָא אֲדֹנָי לְפָנַי עֲבָדוֹ ... עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה" (בראשית לג יד). לסיכום, הרבה "אדוני - עבדך" יש כאן ואין לתמוה. לפני הפגישה - פחד טבעי ומובן, במהלכה - רגשות וחששות מעורבים ובסופה - רצון לסיים, להיפרד ולנתק מגע. פשט המקרא הוא ברור. אבל הדרשן לא יתן לצירוף זה לעבור בשקט, כפי שכבר הקדמנו במים הראשונים.

² לרבי יהודה הנשיא היה מעמד רשמי כלפי השלטון הרומאי (תואר פטריארך) ויש כאן ויתור אמיתי על תואר. למה? שואל ר' אפס. תשובת רבי: ככה עשה גם יעקב אבינו, אינה ברורה. דא עקא, אולי יעקב עצמו נהג כאן לא כשורה?

³ מדרש זה מציג באופן ברור את הגישה היונית. לקבוצה זו שייכים מדרשים רבים נוספים, כל אחד מציג גישה זו מזווית קצת אחרת. יש כאלה, מטעם פשוט של הכנעה ופיוס, ראה מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרק לב: "ואמרת לעבדך ליעקב - אמור לו בפירוש: מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו. שאיני נוהג בפניו כגביר, אלא כעבד לפני אדוני. והנה גם הוא אחרינו - בא לפייסו". ויש כאלה המשבחים את תכונת הענווה כמו אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד עח: "גדולה ענוה שבה נשתבח יעקב אע"ה שמפני ענותו היה קורא לעשו אדוני, שנאמר: כה תאמרון לאדוני לעשו. ולכן היה כותב רבינו הקדוש לאנטונינוס נאם עבדך יהודה, אמר כי לא טוב אנכי מאבותי". ויש גם כאלה המתמקדים בגישה היונית כחכמת חיים - לדעת להתגמש. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק לב: "ויצו אותם לאמר - לאמר לדורות, שלא יתקשו כנגד הגל. שכל המתקשה כנגד הגל - הגל שוטפו, וכל הנכנע מפני הגל - הגל עובר". וכאותו משל ידוע על העץ המתכופף לפני הרוח: "לעולם הוי רך כקנה ואל תהי קשה כארז. מה קנה זה יצאו בו ארבע רוחות העולם - קנה הולך ובא עמהם. עמדו ארבע רוחות העולם - קנה עומד במקומו ... אבל ארז זה אינו כן. כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו. כיון שנשבה בו רוח דרומית, עוקרתו והופכתו על פניו. לכך אמרו חכמים הרי רך כקנה, ואל תהי קשה כארז" (מסכת דרך ארץ פרקי בן עזאי פרק ב הלכה א).

⁴ האם פנחס כאן הוא פנחס בן יאיר, חתנו של רבי שמעון בר יוחאי? מבחינה היסטורית זה אפשרי, אך לא ידוע לנו על קשרים הדוקים בין שני אישים אלה, ודאי לא שפנחס בן יאיר היה שליחו של רבי. ראה הסיפור על רבי שמזמין את פנחס בן יאיר לאכול אצלו, חולין ז ע"ב, ממנו עולה שהם הכירו אבל בריחוק.

⁵ מדרש זה ממשיך את המדרש הקודם, צובע אותו בצבעים עזים ומראה שהגישה היונית אכן משתלמת. לפחות במקרה שהשלטון הוא נאור, כמו הקיסר אנטונינוס פיוס שבתקופת שלטונו חי ר' יהודה הנשיא. הנה, השליט שנתן לר' יהודה את התואר פטריארך מוחה על אי השימוש בו. אנטונינוס אומר כאן את מה שר' אפס אומר לרבי במדרש הקודם. הדרשן שם בפי אנטונינוס את מה שהוא חושב לנכון - לא צריך להגזים בגישה היונית. כך או כך, מדרש זה גולש לתחום היחסים המיוחדים שהיו בין רבי יהודה הנשיא ובין אנטונינוס שזו פרשה בפני עצמה. ראה מסכת ברכות נו ע"ב: "שני גוים בבטנך, אל תקרי גוים אלא גאים, ואמר רב יהודה אמר רב: אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסק משולחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשוואין, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים". סיפורים רבים יש על היחסים המיוחדים שהיו בין אנטונינוס ורבי עד שכשמת אנטונינוס אמר רבי: נתפרדה החבילה (עבודה זרה דף י ע"ב). ושם גם השיא בסיפור שאנטונינוס היה משמש לפני רבי, מאכילו ומשקהו ואף מציע את עצמו כדרגש לעלות עליו למיטה, עד שהתפכו היוצרות ורבי צריך לומר לאנטונינוס שלא יבזה את עצמו. ראה דברינו [אנטונינוס ורבי](#) בפרשת וישלח. נראה שלא צריך להגזים בגישה היונית - ובשום גישה - שכן הדבר הופך לאבסורד.

מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה בראשית את קמד – טעה יעקב שמחל על כבודו

"כה תאמרן לאדני לעשו" - בוא וראה: יעקב ישן והקב"ה והמלאכים משמרים אותו. שכתוב: "והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה ה' נצב עליו". והוא משלח: כה תאמרן לאדני לעשו! זהו שכתוב: "מעין נרפשו ומקור משחת צדיק מט לפני רשע" (משלי כה, כו). אמר לו הקב"ה ליעקב: לא דייד שעשית את הקודש חול, אלא שאני אמרתי "ורב יעבד צעיר" ואתה אמרת "עבדך יעקב"⁷ חייך כדברך כן יהיה, הוא ימשול בך בעולם הזה ואתה תמשול בו לעולם הבא.⁸

בראשית רבה פרשה עה סימן ג – מעיר את הליסטים

"וישלח יעקב". רב הונא פתח: "מחזיק באזני קלב עבר מתעבר על ריב לא לוי" (משלי כו יז). שמואל בר נחמן אמר: משל לארכילסטיס שהיה ישן בפרשת דרכים. עבר אחד והתחיל מעורר, אמר לו: עמוד לך שהרע מצוי כאן. עמד והתחיל מקפחו. אמר לו: נעור הרע! אמר לו: ישן היה ועוררתו. כך אמר לו הקב"ה: לדרכו היה מהלך, ואתה משלח אצלו ואומר לו: "כה אמר עבדך יעקב!"
רבי יהודה ברבי סימון פתח: "מה תאמרי כי יפקד עליך ואת לפדת אתם עליך אלפים לראש" (ירמיה יג כא).⁹ אמר לו הקב"ה: לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו "כה אמר עבדך יעקב".¹⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויצא סימן ה – חכה עד שתעבור שעת הזעם

ויצא יעקב. כתיב: "לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם" (ישעיה כו כ) - בשעה שאתה רואה השעה חצופה לא תעמוד כנגדה אלא תן לה מקום, שנאמר: "לך עמי בא בחדריך".¹¹

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן א – צדיק מט לפני רשע

⁶ שאתה מכנה את עשו באחד משמותיו של הקב"ה: ה-א-ד-נ-י. ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב.
⁷ אז למה היית צריך את הברכות אם עכשיו אינך מאמין בהם? ומה הועילו החלום והנדר שבתחילת הפרשה הקודמת? שלוש פעמים (לפחות) נזף יעקב על כך שלא האמין בברכות שנתנו לו ובחזיון שראה בחלום ולא התאמץ לממשם. פעם אחת בפרשה שעברה כשהקב"ה מזכיר לו שהגיעה השעה לחזור הביתה. ראה המדרשים על הפסוק "שוב אל ארץ מולדתך" (בדברינו [שוב אל ארץ מולדתך](#)). בפעם השנייה כאן והשלישית בהמשך הפרשה כשהקב"ה מזכיר לו את נדרו, אחרי שניצל מעשו ואחרי מעשה דינה ואומר לו: "קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך" (בראשית לה א, דברינו [קום עלה בית אל](#)). ביקורת זו שייכת לנושא רחב של ביקורת המדרשים על יעקב שיש לדון בה בנפרד ואנו עושים זאת בינתיים, קמעא קמעא. כאן עכ"פ, ביקורת זו היא בהקשר לגישה הניצית כפי שנראה.
⁸ ובבראשית רבה כאן: "באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני, אמר לו הקב"ה: אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים, חייך שאני מעמיד מבניו ח' מלכים קודם לבניך...". ובתנחומא כאן: "הוא קראו אדוני! אמר ירמיהו: מה תאמרו כי יפקד עליך ואת למדת אותם עליך אלפים לראש (ירמיה יג כא)". מדרשים חריפים אלה מייצגים את הדעה הניצית שלא נכון עשה יעקב. ואפשר גם לשייכם לקבוצת מדרשים גדולה אחרת שמבטאים מעשים רבים שעשה יעקב, כפי שכבר הערנו לעיל.
⁹ ר' יהודה ברבי סימון, דמות מאד שכיחה במדרש, חוזר לכאורה על הדברים שכבר נאמרו ע"י ר' שמואל בן נחמן (אף הוא רב דרשן שדבריו אגדה רבים נאמרו בשמו). ואף אם נאמר שכל אחד דרש זאת בכוחות עצמו והעורך הדביקים יחדיו, עדיין נשאל: מה תוספת יש בדבריו של ר' יהודה ברבי סימון. נראה שנוסף דבריו הוא בפסוק שהוא מביא. הוא מעדיף את הפסוק: "מה תאמרי כי יפקד עליך ואת לפדת אתם עליך אלפים לראש" מירמיהו, על פני הפסוק ממשלי שמביא רב הונא, בגלל המילה "אלופים" שנאמרת שם, אשר מרמזת לאלופי עשו ומלכיו שמלכו שמונה דורות לפני מלכי ישראל. ראה תנחומא שהבאנו בהערה הקודמת: "הוא קראו אדוני! אמר ירמיהו: מה תאמרו כי יפקד עליך ואת למדת אותם עליך אלפים לראש (ירמיה יג כא)".
¹⁰ הטענה כאן היא של שגיאה טקטית. שים לב שהמדרש לא דורש את "אדוני עשו" ו"עבדך יעקב", אלא את הפסוק "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו" - לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו! נראה שדרשה זו לא מתייחסת לסיפור שבמקרא, כמו לתקופה בה חי הדרשן ול"פוליטיקה" של זמנו (ראה מים ראשונים והערה 1 בפתיחת דברינו). ברוח דומה כותב גם רמב"ן הבוחן בעיני תקופתו את ההיסטוריה של בית שני. ואלה דבריו בפרק לב פסוק ד: "נכתבה הפרשה הזאת להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו... ויש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק. שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו: לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה. לברוח ולהינצל... וכבר תפסוהו החכמים על זה. אמרו בבראשית רבה (עה ג) מחזיק באזני קלב וגו' (משלי כו יז). אמר לו הקב"ה, לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב. ועל דעתי גם זה ירמוז כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בברית עם הרומיים (ספר החשמונאים א ח) ומהם שבאו ברומה (כך כותב רבינו בויקרא כו טז), והיא היתה סבת נפילתם בידם, וזה מוזכר בדברי רבותינו ומפורסם בספרים (יוסיפון פרק סה)".
¹¹ אם לא להעיר את הלסטים, אז מה לעשות? פשוט להתחבא ולחכות עד יעבור זעם. ראה שוב בבראשית רבה בפרשתנו, פרשה עו סימן ח שאפשר להתחבא גם כטריק ואיום כלפי אדם חשוד וזה מה שיעקב בעצם עשה: "רבי ור' יוסי בר' יהודה היו מהלכים בדרך. ראו גוי אחד בא לקראתם, אמרו: שלושה דברים הוא שואל אותנו: מי אתם ומה אומנותכם ולאן אתם הולכים? מי אתם? יהודים. מה אומנותכם? פרגמטוטים (סוחרים). ולאן אתם הולכים? לקנות חטים מאוצר של יבנה. עמד לו רבי כנגד הגוי לראות מה ישאל והטמין עצמו ר' יוסי בר' יהודה. אמר: אם אמר מלה, אני אומר: אחרי. אמר לו: ומנין יש לך זאת? אמר לו: מיעקב אבינו: והנה גם הוא אחרינו". אז אולי יעקב עשה בכל זאת נכון? אולי אפשר לשלב את שתי הגישות לגישה יוניצית?

"וישלח יעקב מלאכים לפניו" - זה שהכתוב אומר: "מענין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע" (משלי כה כו). אמר ר' יהודה ב"ר סימון: כמעין נרפס¹² וכמקור משחת כך, כשצדיק מט לפני רשע. דבר אחר: אפשר למעין נרפס ולמקור משחת? אפשר לצדיק למוט לפני רשע? ומי הוא זה? זה יעקב כשבא מפדן ארם מהו משלח ואומר לעשו: "כה תאמרן לאדוני לעשו".¹³

רמב"ן בראשית לב ה – נתינת כבוד למלכות

נכתבה הפרשה הזאת להודיע ... ויש בה עוד רמז לדורות ... כי הכבוד שהיה יעקב עושה לאחיו ... כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הבכור כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבות אחיך הגדול ... ועתה היה מראה לו כאילו אין המכירה ההיא אצלו כלום וכי הוא נוהג בו כבכור ואב ...¹⁴

מסכת עבודה זרה דף ח עמוד ב¹⁵

תלתין ותריין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו, עד דשתפינהו לישראל בהדייהו.¹⁶ והכי אתנו בהדייהו: אי מינן מלכי, מנייכו הפרכי, אי מנייכו מלכי, מינן הפרכי.¹⁷ ושלחו להו רומאי ליונאי: עד האידנא עבידנא בקרבא, השתא נעביד בדינא.¹⁸ - מרגלית ואבן טובה, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו? שלחו להו: מרגלית לאבן טובה. אבן טובה ואינך, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו? - אבן טובה לאינך.¹⁹ אינך וספר תורה, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו? - אינך לספר תורה. שלחו להו: [אם כן], אבן ספר תורה גבן וישאל בהדן, כפו להו.²⁰ עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותייהו בהדי ישראל, מכאן ואילך אישתעבדו בהו. מעיקרא מאי דרוש, ולבסוף מאי דרוש? מעיקרא דרוש: "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך", ולבסוף דרוש: "יעבר נא אדני לפני עבדו".²¹

בראשית פרק לה פסוק כט – יעקב מכיר בבכורתו של עשו²²

ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:

¹² טעות דפוס? חילופי שי"ן בסי"ן? או משחק מילים נרפס (contaminated) ונרפס (humiliated)?
¹³ מדרש זה מצטרף לכאורה לאסכולה הניצית, או לפחות לאלה שרואים ב"אדוני עשו" דבר לא נכון ומכוער. שהרי גם הוא דורש את הפסוק שכבר ראינו במדרש ילמדנו לעיל: "מענין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע", לאמור: צדיק שמת לפני רשע הוא כמו מעיין שנרפס. אבל הקטע השני של המדרש המתחיל במילים "דבר אחר" מייצג, כך נראה, דעה מכיוון אחר לגמרי (ואולי גם פירוש חדש לפסוק במשלי). לא יונת ולא נצית (ולא יונצית). צדיק, טוב אמיתי, הוא כמו מעיין שכל הזמן נובע ומתחדש. גם אם הוא מזדהם ומתלכלך, זה תמיד זמני, כי בסופו של דבר תמיד יבואו מים חדשים ונקיים. הכוח המוסרי והרוחני של האדם הטוב (הצדיק) תמיד יגבר בסופו של דבר על הרשע ולכן הוא גם יכול להרשות לעצמו לפעמים להתרפס ולהתרפס. "שבע יפול צדיק וקם" (ראה שוב בראשית רבה עח ח בפרשתנו שקושר פסוק זה לשבע השתחויות של יעקב לעשו: "וישתחו ארצה שבע פעמים, למה שבע על שם (משלי כד) כי שבע יפול צדיק וקם"). גם אם התרפסותו של יעקב לפני עשו נראית כמו מעין נרפס וגם אם אולי זו שגיאה טקטית, עדיין כל זה איננו מהותי וסופי. כמו המעיין, סופו להתגבר ולהתאושש. ובמקבילה במדרש בראשית רבה פרשה עה סימן ב הדברים ברורים עוד יותר: "אמר ר' יהודה ב"ר סימון: כשם שאי אפשר למעין להרפס ולמקור להשחית, כך אי אפשר לצדיק למוט לפני רשע".

¹⁴ דברי רמב"ן אלה, שונים מדבריו בפסוק ד לעיל (ראה הערה 10). אפשר שדבריו בפסוק ד הם ניתוח היסטורי של מה שארע את אבותינו בבית שני (ובבית ראשון?) ואילו דבריו בפסוק זה הם על רקע תקופתו הוא, כולל ויכוחו הידועים עם הנוצרים בחצר מלך ארגון (1263). עכ"פ, לדבריו כאן יש סימוכין במדרש תנחומא כאן: "כה תאמרן לאדוני לעשו - יעקב קורא לעשו אדוני למדה תורה דרך ארץ לחלוק כבוד למלכות. א"ר ישמעאל: ראה מה כתוב: וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה (שמות ו) למדם לחלוק כבוד למלכות. וכן רבינו הקדוש היה כותב לאנטונינוס יהודה עבדך שואל בשלומך לחלוק כבוד למלכות, וכך עשה יעקב שנאמר כה תאמרן לאדוני לעשו". ראה דבריו [לחלוק כבוד למלכות](#) בפרשת וזאת.

¹⁵ בעקבות דברי רמב"ן לעיל על "רמז לדורות", נעשה "קפיצה קלה" לדורו של הדרשן, לעשו הוא אדום הוא רומא. לאדוני עשו עבדך יעקב של סוף בית שני. על נושא זה הרחבנו במספר דפים שנכתבו לאחר דף זה. ראה דברינו [יעקב ועשו – סגירת החשבון?](#) בפרשת וישלח.

¹⁶ שלושים ושניים קרבות עשו הרומאים עם היוונים ולא יכלו להם, עד ששיטפו (הרומאים) את ישראל איתם.
¹⁷ וכך היה התנאי (ההסכם) בין רומא לישראל (יהודה): אם המלכים יהיו מאתכם, מאיתנו יהיו המושלים. וההפך. שיתוף בשלטון מרגע שנתגבר ביחד על יוון. שותפות של שני העמים שכולם שונאים, כמדרש הקודם: "שני שנואי גויים בבטן - כל האומות שונאים את עשו וכל האומות שונאים את ישראל".

¹⁸ ושלחו הרומאים ליוונים: עד עכשיו התעמתנו בקרבות, מעכשיו נתעמת בדין - בדיון, בוויכוח. נראה מי ינצח בוויכוח.
¹⁹ הרומאים שולחים שאלות מתוחכמות ליוונים, אך אלה מחזירים להם תשובות חכמות, שהאומה הפחות חשובה תהיה משועבדת לאומה הנאורה יותר. (היוונים כינו את הרומאים וולגרים). לגבי "אינך" שהיא סוג של אבן יקרה, ראה שטיינזלץ על הדף.

²⁰ מרגע שהודו היוונים שספר תורה עדיף על אבנים יקרות, נצחו הרומאים את היוונים בוויכוח בזכות ישראל שהיו איתם.

²¹ הרומאים גם נעשים פרשנים ומומחים בתורה. עשרים ושתים שנה עמדו בנאמנותם לישראל (בהסכם) וראו לנגד עיניהם את הפסוק שבו עשו אומר ליעקב: "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך" - הליכה משותפת. בסוף בגדו בישראל כשדרשו את הפסוק שבו יעקב עונה לעשו: "יעבור אדוני לפני עבדך", היינו, מכיר באדנותו של עשו. גמרא זו משקפת את התקווה הגדולה בימי מלכות החשמונאים לברית עם רומא, את התקווה לסדר ושלטון יציב עם כיבוש הארץ ע"י פומפיוס כאשר מלכות החשמונאים שקועה בריב אחים קשה ומכוער. חיבור הכח הצבאי-מדיני עם הכח הדתי-רוחני. אך בסוף באה כידוע באה האכזבה הגדולה.

²² נחזור אל ספר בראשית.

רשב"ם שם: עשו ויעקב - לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו הכתוב.²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: נחזור להערה 1 בפתח דברינו בה פרטנו את כל המקומות בהם נזכרים "אדוני עשו" ו"עבדך יעקב". לגבי חלק מהמדרשים, לפחות אלה שמבקרים את יעקב, נראה מתאים שהם ידרשו את "אדוני" ו"עבדך" שלאחר עבור זעם, כאשר התפייסו האחים ויעקב נפרד מעשו, היינו את הפסוק: "יַעֲבֹר נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדּוֹ ... עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנָי שְׁעֵירָה" (בראשית לג יד). למה לאחר שיעקב מתפייס, הוא ממשיך להתרפס? אבל לא כך המצב בספרים שבידינו והם אכן דורשים את "אדוני עשו" ו"עבדך יעקב" שנאמרים ע"י יעקב בשעת מצוקה, בפחד ובחשש כבוד מוצדקים ומובנים. וכך נהגו בני ישראל הוא יעקב לדורות. ביקורת זו על דברים שנאמרים בשעת מצוקה, צריכה עיון.

²³ האם רשב"ם מכוון אל ספר בראשית עצמו, היינו שיעקב בסוף פרשת וישלח, לאחר כל תלאותיו, מכיר שהבכורה היא בעצם של עשו, או שמא הוא מכוון לדורם של חכמים ולדורו עצמו ורומז לכבוד שנהגו החכמים במלכות? שלא כרמב"ן, רשב"ם תמיד נצמד לפשט המקרא. אגב, מספר פסוקים לאחר מכן, בתחילת פרשת וישב, אומר רשב"ם דברים אחרים: "וישב יעקב - עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו, אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה". אבל כאן, בכבוד האחרון שהם חולקים לאבא יצחק, יעקב מכיר בבכורתו של עשו. ברגע זה, 23 שנה לאחר חזרתו לארץ והמפגש הדרמטי עם עשו (והפרידה מחדש כשעשו הולך לארץ שעיר) נותן יעקב לעשו את כבוד הבכורה. בלוויה של אבא. לא ניצי ולא יוני, לא מתרפס ולא סתם חולק כבוד למלכות מיראה - אלא מכיר בבכורה. כך לפחות לפי פירוש רשב"ם. ראה דברינו [מות יצחק ורבקה](#) בפרשת וישלח, [אנכי עשו בכורך](#) בפרשת תולדות וכן [יעקב ועשו - סגירת החשבון?](#) בפרשת וישלח. ואנו נחזור לפסוק ונדקדק ונאמר שכאן, בקבורת יצחק, הסדר הוא: "עשו ויעקב". אבל כשיעקב יוצא לגלות ונפרד מאביו ומאמו, הסדר הוא הפוך: "וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו" (בראשית כח ה). לא בכדי. שם יצחק וכאן רבקה. ורש"י כתב על פסוק זה: "ואיני יודע מה בא ללמדנו". נכדו של רש"י, רשב"ם, ובעקבותיו אנחנו, דווקא מצאנו דבר גדול שמלמד אותנו "פסוק קטן" זה.